

**ქართველთა ფერეიდანში დეპორტაციისა
და სამშობლოში ჩამოსახლების
პოლიტიკურ-კულტურული და
სოციალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები
POLITICAL, CULTURAL, SOCIAL AND
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF DEPORTATION
OF GEORGIANS TO FERAYDAN AND
THEIR REPATRIATION TO GEORGIA**

ლუკა დვალიშვილი
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი. საქართველო

Luka Dvalishvili
Akaki Tsereteli State University
Kutaisi. Georgia

ABSTRACT

Information on deportation of Georgians to Fereydan (the region of Iran) by Abbas I of Persia, the Safavid Shah of Iran in the 17th century attested in both Georgian and Persian, as well as foreign historical materials is extremely scarce. In 1871, Iotam Onikashvili's arrival in Tbilisi, the first Georgian from Fereydan, has become a starting point of acquaintance with the Fereydan Georgians and of cultural contacts and relations with them.

Since 1922 intensive relations emerge between Russia and Persia, which facilitates close contacts with the Fereydan Georgians. Books, magazines, newspapers, folk musical instruments, etc. were sent to this region. The delegation of the Fereydan Georgians visited Stalin who arrived to the Tehran Conference of 1943, asking the leader of the Soviet state for support.

Fereydan has become a leading theme in the Georgian society since the second half of the 20th century. Famous Georgian scholars, writers, literary figures and cinematographers have dedicated many of their scholarly or popular works to this topic.

At the end of 1960s, the project was prepared for the commencement of repatriation of approximately 300 Georgian families from Fereydan to Georgia. In 1970s, up to 20 families of the Fereydan Georgians settled in Sagarejo and Gurjaani regions. The aim of their repatriation was generous and beneficial to both parties, however, the lack of the relevant environment and psychological and physical unreadiness, this remarkable initiative, unfortunately, failed. Due to various reasons (both subjective and objective), the Fereydan Georgians were unable to get used to local conditions. Among those multiple reasons that contributed to the return of the Fereydan Georgians to Iran, religious fanaticism was the major one. Once devoted guardians of Christianity have become its uncompromising opponents

საკვანძო სიტყვები: ირან-საქართველოს ურთიერთობა, ფერეიდანი, ფერეიდნელი ქართველების ჩამოსახლება, ქართველების დეპორტაცია.
Keywords: Iran-Georgia relations, Fereydan, Resettlement of Fereydan Georgians, Deportation of Georgians.

სამშობლოს ისტორიის ღრმა და საფუძვლიანი გააზრება საშუალებას აძლევს ქვეყანას მეტ-ნაკლებად შეუმცდარად განსაზღვროს სახელმწიფოს განვითარების სამომავლო სტრატეგია და პრიორიტეტები. სამწუხაროდ, ამ მიმართულებით 21-ე საუკუნის საქართველოშიც ჯერ კიდევ ბევრია გასაკეთებელი. არცთუ იშვიათად, საქართველოს პირქუში ისტორიის აღმწერელ ქართველ მეისტორიეებს, მემატიაწეებს, ჟამთააღმწერლებს ხშირად საკმაოდ დიდი ნაშრომები მიუძღვნიათ ამა თუ იმ ნაკლებად გამოჩენილი მეფეებისა და დიდებულების სამაგიდო, სანადირო-საბურთაო და რომანული სცენების აღწერისათვის, ხოლო არცთუ იშვიათად ერისა და ქვეყნისათვის სასიცოცხლო ამბები ერთი ფრაზითაა გადმოცემული, ან სულაც გამორჩენილია. სამწუხაროდ, ყოველივე ეს შეიძლება ითქვას ფერეიდნელ ქართველთა ტრაგიკული ისტორიის შესახებაც.

საქართველოს პირქუში ისტორიის ერთ-ერთი ნაკლებად ცნობილი ფაქტი, მე-17 საუკუნის პირველი ნახევრის დიდი ეროვნული უბედურების ამბავი, აღმოსავლეთ საქართველოდან 200 000-ზე მეტი ჩვენი თანამემამულის სპარსეთში გადასახლება და ფერეიდნელ ქართველთა ისტორიის, კულტურის, სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების წესისა და ტრადიციების კვლევა და ცოდნა, ვფიქრობთ, უდავოდ ყველა დროის ქართველისათვის საინტერესო და მნიშვნელოვანია.

ფერეიდანი და ფერეიდნელი ქართველების პირუთვნელი ისტორიის ცოდნა არა მარტო ჩვენი ქვეყნის მცხოვრებთათვისაა მნიშვნელოვანი, არამედ მსოფლიო საზოგადოებისთვისაც მეტად საგულისხმო და საინტერესო უნდა იყოს; რამეთუ მსგავსი შემთხვევების მომავალში განმეორების საფრთხე ისევ არსებობს. და დიდი გერმანელი ერის მაგალითზე, ვინმე ვინმეს ბოდიშს თუ არ მოუხდის წინაპართა ჩადენილი ბოროტმოქმედების გამო, მცირე უხერხულობას მაინც უნდა გრძნობდეს.

1614-1617 წლებში შაჰ-აბასმა ოთხი გამანადგურებელი შემოსევის შედეგად საქართველოდან ირანის შიგა პროვინციებში გადაასახლა 200 000-ზე მეტი ქართველი. ცბიერმა, ვერაგმა, მაგრამ სპარსთა სახელმწიფოს ნიჭიერმა მმართველმა შაჰმა ერთი გასროლით მართლაც რომ ორი კურდღელი მოინადირა. ჩვენი თანამემამულეები ფერეიდნის მაღალმთიან რეგიონში ჩაასახლა. ამით, ერთი მხრივ, ხელი შეუწყო ამ მივარდნილი კუთხის სამეურნეო აღორძინებას, ხოლო მეორე მხრივ, სეფიანთა დინასტიის სატახტო ქალაქს – ისპაჰანს სწორედ ამ მხრიდან ხშირად თავს ესხმოდნენ ბახთიარების, ლურებისა და ქერთების

ტომები, რომლებიც ზოგჯერ ახერხებდნენ გაერთიანებას და სპარსთა დედაქალაქისთვის საფრთხის შექმნას. ქართველები, როგორც დახელოვნებული და გულადი მეომრები, ამასთანავე გამოცდილი მეურნეები და კულტურულად დანინაურებული ხალხი, შაჰის ვერაგი მიზნების იძულებით განმახორციელებელ-შემსრულებელნი შეიქნენ.

როგორც შემოთავაზებულა, ფერეიდანში ქართველთა გადასახლების შესახებ ძალიან მწირი და არაფრისმთქმელი ინფორმაციაა შემონახული როგორც ქართულ, ასევე სპარსულ და უცხოურ საისტორიო მასალებშიც. 1871 წელს პირველი ფერეიდნელი ქართველის, იოთამა ონიკაშვილის ჩამოსვლა თბილისში გახდა დედასაქართველოსა და მისი ძალით მონყვეტილი შვილების, ფერეიდნელი ქართველების გაცნობისა და კულტურული კავშირ-ურთიერთობების საწყისი წერტილი, რომელიც მეტ-ნაკლები ინტენსივობით გრძელდება დღემდე.

1922 წლიდან ახალგაზრდა, მოღერნიზებული საბჭოთა იმპერია ცდილობს სპარსეთი მოაქციოს თავის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მარნუხებში. შესაბამისად, იზრდება და ინტენსიური ხდება კავშირ-ურთიერთობა ამ ორ ქვეყანას შორის. ყოველივე ეს ხელს უწყობს საქართველოსა და ფერეიდნელ ქართველებს შორის დამყარდეს მეტ-ნაკლებად აქტიური ურთიერთობა. საბჭოთა მთავრობას, რა თქმა უნდა, თავისი შორსმიმავალი გეგმები და ინტერესები ჰქონდა ირანთან მიმართებით და სრულებითაც არ ანალღლებდა საქართველოს პრობლემები, თუმცა ყოველივე ზემოთ თქმული სასიკეთოდ მოქმედებდა ფერეიდნელ ქართველებთან კავშირ-ურთიერთობის დამყარება-განმტკიცების პერსპექტივებზე. ამ მხარეში იგზავნებოდა წიგნები, ლიტერატურული ჟურნალები, გაზეთები, ქართული ხალხური საკრავები, ფირსაკრავები („პატეფონი“), ფირფიტები, რადიომიმღები და სხვ. საქართველოს რადიოკომიტეტში ფერეიდნელი ქართველებისთვის მომზადდა ქართული ხალხური მუსიკის კონცერტი. 1943 წელს თეირანის კონფერენციაზე ჩასულ სტალინს ეწვია ფერეიდნელი ქართველების დელეგაცია და სეიფოლა იოსელიანი. ეს უკანასკნელი 1922 წელსაც იყო საქართველოში. ფერეიდნელები დახმარებასა და მფარ-ველობას სთხოვდნენ საბჭოთა იმპერიის წინამძღოლს, სახელოვან თვისტომს.

მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან ქართულ საზოგადოებაში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ფერეიდანი და ფერეიდანის თემატიკა. ცნობილმა მეცნიერებმა, მწერლებმა, ლიტერატორებმა, კინოხელოვანებმა ამ თემას არაერთი სამეცნიერო და პოპულარული ნაშრომი მიუძღვნეს. 60-იანი წლების ბოლოს, ვასილ მუჟაანაძის ხელისუფლებაში ყოფნის დროს, მომზადდა პროექტი ფერეიდნიდან საქართველოში სამასამდე ქართული ოჯახის ჩამოსახლების დასაწყებად. 70-იანი წლების დასაწყისში საგარეჯოსა და გურჯაანის რაიონებში ჩამოსახლეს ფერეიდნელი ქართველების ოცამდე ოჯახი, რომლებსაც დაახვედრეს ორსართულიანი კეთილმოწყობილი სახლები,

სათავსოებით და ეზოებით. მაგრამ სწორედ აქ მოხდა ბევრი რამ გაუთვალისწინებელი, რაც ქართული ხასიათის არცთუ დადებითი მხარეა. ის დიდი ეროვნული ეიფორია და აღფრთოვანება, რაც საუკუნეებით საქართველოსგან მოწყვეტილ შვილებთან შეხვედრას მოჰყვა, შეცვალა ორივე მხარისათვის დიდმა იმედგაცრუებამ. ფერეიდნელი ქართველები მრავალ მიზეზთა (როგორც სუბიექტური, ასევე ობიექტური) გამო, ვერ შეეწყვნენ აქაურ გარემო პირობებს. გარემო პირობები და კლიმატი ალბათ ბევრად უკეთესი იყო, ვიდრე ფერეიდანში, მაგრამ, ვფიქრობ, პრობლემა მდგომარეობდა სარწმუნოებრივ-რელიგიურ ტრადიციებსა და მაჰმადიანური ცხოვრების წესში. სპეციალურ ლიტერატურაში სამართლიანადაა მითითებული, რომ ფერეიდნელ ქართველთა უკან დაბრუნების გადაწყვეტილების მიღებაში გადამწყვეტი იყო ფერეიდნელი ქართველი ქალების პოზიცია, იმ ქალებისა, რომლებმაც ქართული გენური კოდის გააქტიურებით 400 წლის მანძილზე წმინდად შეინახა ქართული ენა სპარსეთის ამ მივარდნილ მხარეში. ჩვენი აზრით, საქართველოში დაბრუნებულ ფერეიდნელ ქართველებში ისევ სუსტი სქესის, მაგრამ ძლიერი ხასიათის ქალი იქცა ძირითადი გადანაცვეტილების მიმღებად, ოღონდ ამჯერად დესტრუქციულ ძალად. ადგილობრივ ქართველ ქალთა თავისუფლებას ისინი ხშირად უარყოფითად აფასებდნენ როგორც ჩადრისა და რელიგიის თვალსაწიერიდან, ასევე ჩაცმის კულტურის, საზოგადოებაში მოქცევასა და სხვა ეთიკურ ნორმებთან დაკავშირებით. რეპატრიანტთა კატეგორიული, დაბეჭთებითი, უპირობო სურვილი ფერეიდანში დაბრუნებისა მეტად მტკივნეული იყო ქართული საზოგადოებისათვის. ექსპერიმენტის ჩავარდნა განაპირობა იმანაც, რომ ჩამოსახლებული ფერეიდნელები კომპაქტურად არ დაასახლეს. უცხო გარემოში მოხვედრილი სოციუმისთვის საადაპტაციოდ შესაბამისი გარემო არ შექმნეს. დამხვდურთა ერთმა ნაწილმა, ზოგჯერ შეუგნებლად, ჩამოსულებს „ფერეიდნელი თათარი“ უწოდა... ერთი ფერეიდნელი ქართველის თქმით, „ჯობია ირანში გურჯი იყო, ვინემ საქართველოში თათარიო“.

ფერეიდნელ ქართველთა საქართველოში ჩამოსახლების მიზანი იყო დიდად კეთილშობილური და ორივე მხარისათვის სასიკეთო შედეგებსა და მომავალზე გათვლილი. თუმცა შესაბამისი გარემოსა და ფსიქო-ფიზიკური მოუმზადებლობის გამო ეს დიდებული წამოწყება, სამწუხაროდ, ჩაიშალა და რეალური შედეგიც ორივე მხარისათვის დიდი იმედგაცრუება იყო.

ვფიქრობთ, იმ მრავალ მიზეზთა შორის, რომლებმაც ფერეიდნელ ქართველებს უკან დაბრუნებისკენ უბიძგა, მთავარი მაინც რელიგიური ფანატიზმი იყო. უახლოეს პერიოდში ჩვენს თვალწინ მოხდა ქართველ ებრაელთა დაბრუნება უძველეს წინაპართა სამშობლოში – ისრაელში. რა თქმა უნდა, მათ ძალიან გაუჭირდათ მეორე სამშობლოში დამკვიდრება, მაგრამ მათ ეს შეძლეს. ჩვენი ღრმა რწმენით, ამის საფუძველთა

საფუძველი იყო ის, რომ ებრაელმა ხალხმა, მიუხედავად 26-საუკუნოვანი დევნილობისა, შეინარჩუნა თავისი სარწმუნოება და ზოგჯერ ენაც. შესაბამისად, სწორედ სარწმუნოება გახდა მტკიცე ბალავარი ქართველი ებრაელების ისრაელში მეტ-ნაკლებად უმტკივნეულოდ დამკვიდრებისა. ჩვენმა ფერეიდნელმა თანამემამულეებმა მუსლიმანური სამყაროს აგრესიის შედეგად ვერ შეინარჩუნეს ქრისტიანული სარწმუნოება (სპარსეთში მცხოვრები სომხების დიდი ნაწილისაგან განსხვავებით ლ.დ.) და ერთ დროს მისი ფანატიკურად დამცველი, ახლა ამპლუაში მის შეურიგებელ მონინალმდევედ იქცა.

1972 წლის თებერვალში საქართველოში ხელისუფლების სათავეში მოვიდა კოსმოპოლიტი, ვითომ მსოფლიო მოქალაქე ედუარდ შევარდნაძე, რომელსაც უდავოდ ნაკლებად ან სულაც არ ანაღვლებდა ეროვნული საკითხი (მისი უდავოდ ლიბერალი წინამორბედისაგან, ვასილ მუჟანაძისგან განსხვავებით – ლ.დ.), მით უფრო ფერეიდნელი ქართველების საქართველოში რეპატრიაცია და ეს დიდი ეროვნული მნიშვნელობის საქმე, ვფიქრობთ, რომ დროებით შეჩერდა.

დამონშებული ლიტერატურა

- აღნიაშვილი 1896:** აღნიაშვილი ლ., სპარსეთი და იქაური ქართველები (მგზავრის წერილები). თბილისი, 1896.
- კაციტაძე 2005:** კაციტაძე ლ., ქართველები XVII საუკუნის ირანში, თბილისი; აღმოსავლეთი და კავკასია, ტ. 3. თბილისი, 2005.
- სონდულაშვილი 2005:** სონდულაშვილი ა., ირანში ქართველთა ნაკვალევზე, თბილისი, 2005.
- შარაშენიძე 1969:** შარაშენიძე ზ., ახალი მასალები ფერეიდნელი ქართველების შესახებ. თბილისი, 1969.
- შარაშენიძე 1979:** შარაშენიძე ზ., ფერეიდნელი „გურჯები“. თბილისი, 1979.
- ჭელიძე 1935:** ჭელიძე ა., ფერეიდნელი ქართველები. თბილისი, 1935.
- ჭიპაშვილი 1990:** ჭიპაშვილი გ., ირანის ქართველი მოსახლეობა. თბილისი, 1990.
- ჭიჭინაძე 1990:** ჭიჭინაძე ზ., ქართველები კონსტანტინეპოლში და სპარსეთში. თბილისი, 1990.